

עיונים וביאורים במדות הימים בשבוע הבא
מאת הר"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גית ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

שורש "צום הרביעי" שבו הובקעה העיר או שבו אירעו חמשה דברים

ממנהגא וקשה לומר דהמשנה כיוון להני דברים, אולם זהו פשוט דהני מנהגים הם מיוסדים על העצמיות של הימים.]]

שור"ה איתא בספר "שיעורי רבינו" מהגר"מ שפירא ז"ל עמ' רפ"א וז"ל במשנה סוף תענית חמשה דברים אירעו את אבותינו ב"ז בתמוז וחמשה בתשעה באב וכו' הפירוש הפשוט שלכן נקבעה התענית, חמשת הדברים האלה הם הסיבות שבגללם התענית נקבעה, כך היה נראה לכאורה, אבל זה לא נכון, התענית כבר כתובה בנבואת זכריה וכו' הצומות האלה כבר נקבעו מאות שנים לפני ששרף אפוסטמוס את התורה, והרבה לפני שנחרבה ביתר וכו' לא יתכן שהמשנה מתכוונת להגיד שאלה הם חמשת הדברים שבגללם נקבע צום תשעה באב, הצום היה קבוע עוד קודם וכו' אז מה המשנה מתכוונת ללמד וכו' היו דברים שקרו, אז מה זה נוגע, אין יום בשנה שלא קרו בו כל מיני דברים, אם לא מדברים על קביעת היום, אז מה הנושא שהמשנה מדברת עליו, חז"ל קוראים לימים האלה על שם הכתוב במגילת איכה "כל רודפיה השיגוה בין המצרים" הזמן הזה הוא הזמן שנקרא "בין המצרים" וכו', כאן יש שני זמנים שיש ביניהם יחס והם מחוברים ומצורפים זה לזה ויש איזה שהוא זמן שהוא נקרא "באמצע" בין שני הזמנים האלה, אם הזמנים האלה הם זמנים קשים אז כשנמצאים באמצע בין שני הזמנים האלה ניתן לדמות את זה למקום צר שאין דרך לפנות ימין ושמאל, המהר"ל חוזר על כך כמה פעמים בספר הנצח שכשהמשה אומרת חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה דברים אירעו את אבותינו בתשעה באב מתכוונים להגיע למספר כולל שהוא מספר שלם, והמספר השלם עשרה דברים, במספר הזה מתכוונים להגיע לחורבן כללי, עשרה זה תמיד פרטים שמצטרפים לכלל אחד והם נעשים יחידה אחת, אותם עשה דברים שאירעו בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב וזה מתחלק לשניים, חמשה פה וחמשה פה, הם משלימים זה את זה לקומה שלימה, דבר אחד מצורף שמהווה יחידה אחת, לזה מתכוונים, את זה המשנה באה ללמד אותנו אותם חמשה דברים פה וחמשה דברים פה אין הכוונה לומר שאלה הם הסיבות שהימים האלה נקבעו, זה פשוט לא נכון, מתכוונים לומר איפה מצטרפים לעשרה מה שקרה בזמן הזה ומה שקרה בזמן הזה, חמשה דברים קרו פה וחמשה קרו פה, ויחד יש כאן מספר שלם של עשרה, חורבן שלם

ובדעת הבבלי הוא מוכח לכאורה, דהא בברייתא בבבלי מבואר דהתענית היא בעצם בט' תמוז, ורק דבר אחד אירע בט' תמוז ולא חמשה דברים, ובע"כ דהתענית היא משום דהובקעה העיר. הנה לפ"ז צ"ב, למה איתא במשנה בתענית דחמשה דברים אירעו ב"ז בתמוז. וי"ל דהנה המשנה לא מיידי בימים שמתענים בהם כלל, אלא המשנה מיידי ב"דיני בין המצרים" (והרי לא הוזכר שם כלל שמתענים בהני ימים), וזהו כל המשך המשנה שם, דאחרי שהוזכרו החמשה דברים שאירעו ב"ז בתמוז ובט' באב איתא "משנכנס אב ממעטין בשמחה שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור מלספר ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין". וא"כ י"ל דהתנא נקט דחמשה דברים אירעו ב"ז בתמוז, משום דאף דאין זה הסיבה להתענית אבל זהו הסיבה שיש חלות בהני ימים שהם "בין המצרים", ד"כל רודפיה השיגוה בין המצרים", דהיינו הרביעי צרות שהיה בהני ימים גורם דכל התקופה בין י"ז בתמוז לט' באב הם ימי פורענות ומקצת אבילות. [הנה צ"ב מהו הנפק"מ מהא דכל הני ימים הם ימי פורענות ומקצת אבילות, הרי רק משנכנס אב "ממעטים בשמחה", ולא הוזכר במשנה שם איזה נפק"מ מ"ז בתמוז ואילך. וי"ל דעכ"פ נפק"מ להא דאיתא בשור"ע סוף סי' תקנ"א ד"טוב ליהרהר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש, צריך ליהרהר מ"ז בתמוז עד ט' באב שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות משום שבהם קטב מירי שולט ולא יכו התלמידים בימים ההם". דכל זה הוי תוצאה מהא דהני ימים הם ימי פורענות ומקצת אבילות. ועיי"ש במשנה ברורה שהוסיף וז"ל ובכונת האר"י כתב שיתאבל בימים ההם אחר חצי היום ויבכה כמו חצי שעה. עכ"ל. (עי' בשו"ע שם בס"ב דאיתא ברמ"א וז"ל ונוהגין להחמיר שאין נושאים מ"ז בתמוז ואילך עד אחר ט' באב. עכ"ל. ועיי"ש בס"ד דאיתא וז"ל תספורת נוהגים להחמיר מ"ז בתמוז. עכ"ל. ועיי"ש בס"ט דאיתא וז"ל יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשנות יין בשבת זו ויש שמוסיפין מראש חודש עד התענית ויש שמוסיפין מ"ז בתמוז. עכ"ל. ועיי"ש בס"ט דאיתא וז"ל יש נוהגים שלא לרחוץ מראש חדש ויש שאין נמנעין אלא בשבת זו ויש מתענים מ"ז בתמוז עד ט"ב. עכ"ל. הרי שיש עוד דברים בתלויים בהני ימים, אבל כל זה הוא

עין בספר זכריה פ"ח פ"ט דכתיב "כה אמר ד' צבקות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמות והשלוש אהבו".

ועיין במס' ר"ה דף יח ע"ב שהובא הברייתא שמסביר הפסוק, יעו"ש דאיתא תניא אמר רבי שמועון ארבעה דברים היה רבי עקיבא דורש ואני אין דורש כמותו **צום הרביעי זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר** שנאמר בחודש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר ואמאי קרי ליה רביעי רביעי לחדשים צום החמישי זה תשעה באב שבו נשרף בית אלהינו ואמאי קרי ליה חמישי חמישי לחדשים צום השביעי זה שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם וכו' צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר וכו'. ועי' גם בספרי בפרשת ואתחנן דאיתא "צום הרביעי זה י"ז בתמוז שבו הובקע העיר", וכ"ה בתוספתא במס' סוטה בסוף פ"ו ובילקוט לספר זכריה. הרי מבואר בברייתא בגמ' ובתוספתא ובמדרשים ד"צום הרביעי" נקבע מחמת המאורע ד"הובקעה העיר". ועי"ש בברייתא דאיתא צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים וכו' ואמאי קרי ליה עשירי עשירי לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדי להסדיר חדשים כתיקנן ואני איני אומר כן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר וכו' ונראין דברי מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון אלא שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה לסדר פורעניות. הרי מבואר דכל הד' תעניות הם סדר אחד של פורעניות שאירעו בשעת חורבן בית ראשון, והיינו כנ"ל ד"צום הרביעי" נקבע מחמת המאורע ד"הובקעה העיר".

והנה עיין במשנה במס' תענית דף כו ע"א דאיתא חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר. הרי מבואר דחמשה דברים אירעו ב"ז בתמוז וחמשה דברים אירעו בט' באב. אבל אפ"ה נראה מכל דברי הברייתא הנ"ל דעצם התענית נקבע משום שהובקעה העיר, ולא משום אידך ארבעה דברים.

שמצורף משתי פעמים חמשת המאורעות שקרו ביום הזה וחמשת המאורעות שקרו ביום הזה. עכ"ל. הרי מפורש כנ"ל דאין המשנה בתענית מבררת סיבות התעניות אלא המשנה בתענית מבררת ענין "בין המצרים".

נמצא דלעולם י"ל כהמדויק בברייתא בגמ' ובתוספתא ובספרי ובילקוט שהתענית נקבע מחמת המאורע שהובקעה העיר לחוד, והמשנה בתענית הזכיר החמשה דברים שהם הסיבות דמי"ז בתמוז ואילך הימים חשובים בעצמותם ימי פורענות ומקצת אבילות.

אולם עיין ברמב"ם בפ"ה מהל' תעניות דאיתא וז"ל יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה וכו', ואלו הן יום שלישי בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ונכבית גחלת ישראל הנשארה וסיבב להתם גלותן ועשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלם והביאה במצור ובמצוק ושבועה עשר בתמוז וחמשה דברים אירעו בו נשתברו הלוחות ובטל התמיד מבית ראשון והובקעה ירושלם בחורבן שני ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה והעמיד צלם בהיכל, ותשעה באב וחמשה דברים אירעו בו וכו' וארבעת ימי הצומות האלו הרי הן מפורשים בקבלה צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי

צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז שהוא בחדש הרביעי וצום החמישי זה תשעה באב שהוא בחדש החמישי וכו'. עכ"ל.

הרי ברמב"ם נראה דעצם קביעות התענית היא משום החמשה דברים, ואין שום ייחוד ל"הובקעה העיר".

וצ"ע מהו מקורו של הרמב"ם לפרש בזה דלא כהברייתא והתוספתא והמדרישים. ובחמלת ד' עלי ראיתי דברי הירושלמי במס' תענית פ"ד ה"ה תני רשב"י ר"ע רבי היה דורש כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו' צום הרביעי זה י"ז בתמוז שנשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל צום החמישי זה ט"ב וכו'. הרי מפורש בירושלמי דהתענית נקבע מחמת כל החמשה דברים.

הנה אף דמבואר בסוגיא בר"ה הנ"ל דכשאין שלום ואין גזירת מלכות דהתענית הן רשות, אבל בדברי הרמב"ם הנ"ל נראה דהתענית הן חיוב מדברי קבלה, והרמב"ם השמיט כל הענין דהתענית הן רשות כשאין גזירת מלכות. (ונראה מהפהמ"ש בר"ה שם ומדברי הרמב"ם בסוף הל' תענית דהרמב"ם סובר דהתענית רק היה רשות בימי בית שני, אבל עכשו הן חיוב עד הזמן דלע"ל.) והעירוני ד"ל דביאור המחלוקת הוא בזה, דאיך שיטות סוברות דגם

בד' תעניות, המחייב של התענית הוא דין צרה, דהיינו מה שכלל ישראל שריו בצרה, וגדר הצרה הוא גזירת המלכיות ותוקף הגלות אבל החורבן בפנ"ע לא נחשב לדין "צרה" לחייב בתעניות, דעיקר החיוב של תענית תלוי בצרה של עכשיו, וכשיש צרה של עכשיו בזה יש חיוב מדברי קבלה לזכור את המקור של הצרה והגזירה והיינו החורבן שהוא המקור של כל הצרות, אבל כשאין גזירת המלכות חסר בשם צרה ואין חיוב לצום. אבל הרמב"ם סובר דהצרות שאירעו לאבותינו הן עצמן מחייב את התענית ולכן לא בעינן שיהא גם גזירת מלכות, וגם בזה"ז כשאין גזירת מלכות יש חיוב גמור מדברי קבלה לצום. (והרמב"ם אזיל בזה לטעמיו, דס"ל בכ"מ דהד' תעניות הוו סוג תעניות מיוחדים, דלפי הרמב"ם הד' תעניות הן לזכור מה שאירע, ודלא כשאר תעניות שהן מחמת הצרה עתה.)

וא"כ לפי איך שיטות פשוט דרך סיבות השייכות להחורבן עצמן יכולות להיות עצם סיבת התענית, דהחורבן הוא שגרם להגלות וממילא החורבן גרם להגזירת מלכות שרק עי"ז יש חיוב תענית. וא"כ בע"כ דאין החמשה דברים שאירעו בי"ז בתמוז עוד סיבות לעצם חיוב התענית. אבל להרמב"ם הדברים שאירעו לאבותינו הם עצם סיבת התענית, ושפיר יכול להיות בזה עוד סיבות, וזהו גופא כוונת המשנה בתענית וכו"ל. וא"ש למאד.

הערה בדברי רבותינו הפוסקים זצלה"ה ע"פ הנ"ל

דבזה"ז אין חיוב מדברי קבלה לצום, אלא רצו מתענין רצו אין מתענין, כגון בריש סי' תקנ"ג דאיתא וז"ל ואסור לפרוץ גדר ר"ל אע"ג דמסקין בגמרא דבזמן דאין מצוי גזירות עובדי כוכבים על ישראל תלוי הדבר ברצון ישראל דהיינו אם רצו רוב ישראל והסכימו שלא להתענות בהג' צומות הרשות בידי כתבו הפוסקים דעכשיו כבר רצו וקבלו עליהן כלל ישראל מדור דור ואסור לפרוץ גדר. עכ"ל. וצ"ע. ועי' בסליחות ל"ז בתמוז שהזכירו כל החמשה דברים כמה פעמים, ומזה נראה דהתענית נקבע מחמת כל החמשה דברים, אבל עי' בפזמון, דאומרים אחרי כל קטע "יום גבר האויב ותבקע העיר", דמזה נראה שיש ייחוד מיוחד להצרה ד"הובקעה העיר" וכמו שמדויק בברייתא וכו"ל.

על התורה שנשרפה וכמו שליכא ראיא מאפוסטמוס ששרף את התורה שהוא מחמשה דברים שאירעו לאבותינו בי"ז בתמוז כדאיתא בתענית דף כ"ו שמשמע שעל כל אחד מהן היה שייך להתענות דהוא מטעם דעל גזירת המלכות שרצו לבטל תורה מישראל הוא התענית ולא שייך להביא מזה ראיא אף להתענית בשרף אחד ס"ת בזרוע וכו' לא על נשרף מדליקה שנפלה באונס. עכ"ל.]

ולפי הנתבאר יש להעיר בזה, דהרי יש להרמב"ם בזה שיטה מיוחדת, ורק הוא יכול לסבור דהחמשה דברים הם סיבות לעצם התענית, ולכאורה הו"ל להפוסקים לנקוט על דרך הברייתא, דהתענית היא משום שהובקעה העיר. ואין לומר דהפוסקים פסקו בכל הנ"ל כהרמב"ם, דהא המ"ב כתב בהרבה מקומות

עיין בחיי אדם ח"ב כלל קל"ג ובקיצור שו"ע סימן קכ"א ובערוה"ש באו"ח סימן תקמ"ט שכולם כתבו בזה כהרמב"ם דמתענים בצום הרביעי משום החמשה דברים שאירעו בו. וכו' במשנה ברורה בסימן תקמ"ט ס"ק ב' וז"ל חייבים להתענות וכו' והוא מדברי הנביאים כדכתיב בקרא מפני דברים הרעים וכו' כי בי"ז בתמוז ארעו בו ה' צרות וכו'. עכ"ל. [ועיין גם בשו"ת אג"מ או"ח ח"ג סי' ג' דאיתא לגבי תענית מחמת ספר תורה שנשרפה וז"ל ומהתענית דעש"ק פ' חוקת שאיתא במג"א סימן תק"פ מק"ט בשם התניא לא שייך להביא ראיא דהוא על גזירת המלכות שהיתה לכוונה לבטל למד תורה מיהודי צרפת ומהאי טעמא ליכא ראיא מתענית שני וחמישי שאיתא בש"ע שם שהוא גם

בענין ההתבוננות בשבעה עשר בתמוז ע"פ הנ"ל

מדת הדין ומדת הרחמים) דאיתא וז"ל הנה נמצאים אנו ערב יום י"ז בתמוז, ונצטוו לישב בתענית, וכי התענית עיקר, הלא אין זה אלא כי ניתן לנו להתבוננות לידע מה החטא גורם, ובאמת מיום זה גרידא אפשר להתחזק בביסודות האמונה, ואיתא בגמ' (תענית כו ע"ב) "ה' דברים אירעו בי"ז בתמוז, ביום זה נשתברו הלוחות, ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל", כיון שבאותו יום נשתברו הלוחות לכן אותו היום מסוגל לאיבוד תורה, נורא להתבונן לראות עד היכן החטא גורם ועבור חטא אחד

ההם, שמהם כביכול הגיע צער גדול להבורא ית"ש ויתעלה ושרר גדול לבניו הקדושים כידוע, וזהו עיקר ושורש התענית, וכל זה יש לו לאדם להעלות על לבו כמעט בכל רגע של יום תענית זה ולקונן ולהצטער בלבו מאוד על כל אלו הנ"ל. עכ"ל. ולכאורה דבריו אזלי בשיטת הרמב"ם, אבל לאיך שיטות יש נוסח אחר להתבוננות דיום זה. אולם גם לפי איך שיטות יש להתבונן בענין כל החמשה דברים שאירעו ביום זה, ולא דוקא בהובקעה העיר. וע"ע בהאי ענין בספר אור יחזקאל (דרכי העבודה

עיין ביסוד ושורש העבודה שער הצאן פי"א דאיתא וז"ל הנה זה הצום הוא אחד מד' צומות הנזכרים בפסוק, כי "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי" וגו', ונתבאר בגמרא הקדושה ובפוסקים, וחמשה דברים ארעו את אבותינו בי"ז בתמוז ואלו הן, נשתברו הלוחות, ובטל התמיד מבית ראשון, ונבקעה העיר הקדושה ירושלם ונכנסו בה חיל נבוכדנצר ועשו בו כרצונם, ושרף אפוסטמוס את התורה, והועמד צלם בהיכל, וחיוב גדול על האדם בתענית זה לאונן ולקונן ולהצטער מאוד על כל המאורעות

כבר נעשה היום ההוא מסוכן לרוחניות, וכן יש לראות "בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וכו' הם בכו בכיה של חנם ונתן להם בכיה

לדורות", אין מקרה בעולם הכל מושגח על ידו, ולכן יום שנעשה בו חטא ה"ז יום אשר בו סכנה רבה לדורות, כי אין החטא מעשה בעלמא, אלא

כביכול החטא מוחרב את היום, התבוננות זו וכדומה היא חובתנו, וכל הנמנע מכך ה"ה בכלל אלו שאין להם דעת ואסור לרחם עליו. עכ"ל.

חמשה דברים שאירעו בשבעה עשר בתמוז

וחמשה דברים שאירעו בתשעה באב

חמש זוגות ד"תחילה וסוף"

הנה ראינו המבואר במשנה במס' תענית דף כו ע"א חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר.

והנה עיין במהר"ל בספר נצח ישראל פרק ח' דאיתא וז"ל שנינו ה' דברים ארעו לאבותינו וכו', כי הזמן הזה בפרט מיוחד אל אותם שהם מתנגדים אצל ישראל, כי הזמן אשר הוא מיוחד לישראל, ובו מתעלים ישראל, הוא הזמן שבארנו בחבור גבורות השם (פמ"ו) באריכות, כמו ניסן ותשרי, כי זה הזמן הוא הזמן השות, אינו יוצא לשום קצה, כי נקרא קצוות שיש להם קצה וסוף, אבל השווה אינו הולך אל הקצה, לכך בחודש ניסן ותשרי יש בהם לישראל המועדים והחגים, והם זמני ששון ושמחה, ומורה כי לשמחת ישראל ושליונות מעלתם לא יהיה קצה והפסק, אבל הזמן אשר היו גוברים המתנגדים להם, והיו מוחרבים אותם, הוא בתמוז ואב, שהם בקצה החמימות, והם בקצה כאשר גבר החמימות, ומורה כי לחורבן ישראל ותגבורת האומות יהיה קצה וסוף, כי כל דבר שהוא קצה יש לו סוף, כמו שמשמע לשון "קצה", ואין לך נטיות קצה יותר כמו כאשר הוא בתמוז ובאב, שאז השמש בתכלית תוקפה וגבורתה, וזה הזמן הוא הפך הזמן המיוחד לישראל, שהוא הזמן אשר בו השווה, **ושבעה עשר בתמוז הוא התחלת הקצה, וט' באב הוא תכלית הקצה**, ולפיכך אלו שני זמנים מיוחדים אל כחות המתנגדים אל ישראל, ומפני כי הזמן הזה מיוחד שהוא מתנגד אל הקדושה, ולפיכך ב"ז בתמוז ובט' באב אירע בו עשרה דברים, כי מספר עשרה מיוחד לדבר שהוא קדושה, כי כן אמרו (ברכות כא ע"ב) אין קדושה בפחות מעשרה, ועוד, מספר עשרה מורה שהזמן מתנגד לישראל לגמרי, עד שאין על זה, ולכן עשרה דברים אירעו, כי המספר מגיע עד מספר עשרה, ואחר עשרה חוזר למנות אחד עשר שנים עשר, והרי אין על מספר עשרה, ומפני כי הזמן הזה מתנגד לישראל עד שאין על זה, לכך היה חמשה ב"ז בתמוז, וחמשה בט' באב, והם עשרה, ומפני ש"ז בתמוז הוא התחלת הקצה, ולפיכך כל ה' דברים שבו נעשו אינם גמר פורעניות, כי מה ששברו לוחות אינו תכלית פורעניות, שהרי אפשר באחרים, כי זה הזמן הוא התחלת הקצה, ואינו גמר, רק בט' באב תכלית הקצה, וכן מה

שבטל התמיד אינו תכלית הפורעניות, עד שחרב הבית, וכן מה ששרף אפוסטמוס התורה אינו תכלית פורעניות, שהרי אפשר באחרת, וכן מה שנבקעה העיר אין זה גמר פורעניות, רק כשחרב הבית, וכן מה שהעמיד צלם בהיכל אין גמר של פורעניות, רק כשחרב הבית, ולפיכך אלו חמשה דברים אירעו ב"ז בתמוז, אבל בט' באב הוא גמר פורעניות בתכלית, מה שנגזר גזירה לאבותינו שלא יכנסו לארץ, וכן חורבן הבית בראשונה, ובאחרונה, וכן מה שנלכדה ביתר, וכן מה שנחרשה העיר, ולפיכך אלו חמשה דברים אירעו בט' באב, ואלו חמשה דברים שהיו ב"ז בתמוז, שנהפך להם יד הימין לשמאל, כמו שאמרנו לפני זה, לכך לא היו החמשה הראשונים כמו החמשה האחרונים, כי חמשה הראשונים נגד יד הימין, שהוא התחלה, ולכן היו אלו חמשה שאירעו ב"ז בתמוז התחלת פורעניות, אבל חמשה שאירעו בט' באב גמר פורעניות, מפני שהם כנגד יד שמאל, שהיא השניה, והיא גמר. עכ"ל.

הרי מבואר דהגדר ד"ז בתמוז הוא "התחלת הפורעניות" והגדר דתשעה באב הוא "גמר הפורעניות".

אולם נלענ"ד שיש להוסיף בזה **דהחמשה פורעניות ד"ז בתמוז והחמשה פורעניות דתשעה באב הוו חמש זוגות שכל אחת מהן הוו תחילת וסוף פורענות**.

(א') הנה זהו פשוט מאד ד"נשתברו הלוחות" ו"נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ" הן זוג, תחילה וסוף, וע' ברש"י בפרשת שלח (במדבר י"ד:ג') דאיתא וז"ל לא מת אחד מהם פחות מכן ס' לכן נגזר ארבעים כדי שיהיו אותם של בני עשרים מגיעין לכלל ששים ושנה ראשונה היתה בכלל ואע"פ שקדמה לשלוח המרגלים לפי שמשעשו את העגל עלתה גזירה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם וזה שנאמר (שמות ל"ב) וביום פקדי במרגלים ופקדתי עליהם חטאתם ואף כאן נא' תשאו את עונותיכם ולא עונכם שתי עונות של עגל ושל תלונה. עכ"ל. וע"ע בספר אפיקי מים ענייני ביהמ"ק ענין ל'.

(ב') הנה מבואר בפסוקי נ"ך ובסוגיות במס' יומא דף ט' ודף ס"ט שעבודה זרה גרמה לחורבן בית ראשון, אולם "העמיד צלם בהיכל" הוא אופן שהעבודה זרה היתה בבית עצמה, וא"כ זהו תחילת חורבן בית ראשון, ובאופן ש"העמיד צלם בהיכל" ו"חרב הבית בראשונה" הן זוג, תחילה וסוף. (עי' ברש"י במשנה בתענית שם דאיתא וז"ל והועמד צלם בהיכל שהעמידו מנשה, כדמפורש בתרגום

ירושלמי בפרשת השמים כסאי וגו'. עכ"ל. ולפ"ז העמיד צלם בהיכל היה בבית ראשון.)

(ג') הנה ביטול התמיד הוא תחילת חורבן הבית, דעדיין לא נחרב הכל, אבל כבר נחרב חלק אחד של עבודת הבית, ובאופן "בטל התמיד" ו"חרב הבית בשניה" הן זוג, תחילה וסוף. וא"ת למה בטל התמיד הוי זוג עם חרב הבית בשניה יותר מעם חרב הבית בראשונה, והא מיהא לא קשה לפי המבואר בגבורת ארי במשנה בתענית שם וז"ל ובטל התמיד, רש"י פירש לפי שגזרה המלכות גזרה מלהקריב עוד משמע שבטל התמיד בבית שני קאמר, והרמב"ם פירש בפ"ה מהלכות תענית ה"ב בטל התמיד מבית ראשון, וביירושלמי בשם רבי לוי מבואר כפירש"י דאמר התם בימי מלכות אנטיוכוס היו משלשלין להן ב' קופות של זהב כו' ובסוף שילשלו להן שתי קופות של זהב והעלו להם שני חזירים, לא הספיקו להגיע למחצית החומה עד שנעץ החזיר וקפץ מארץ ישראל ארבעים פרסה באותה השעה גרמו העוונות ובטל התמיד וחרב הבית, ומלכות הרומיים הזאת היא שהחריבה בית שני, ולפי זה משמע שבבית ראשון לא בטל התמיד ב"ז בתמוז דא"כ הוה ליה למיחשב ביטול התמיד דראשונה ושניה בתרתי כמו שחשיב חורבן הבית דראשונה ושניה בתרתי דט' באב והוה ליה למימר ששה דברים אירעו בשבעה עשר בתמוז, ועוד דאם כן ב"ז בתמוז נמי הוכפלה הצרה ראשונה של ביטול התמיד בראשון ובשני כמו שהוכפל החורבן בט"ב בראשון ובשני, והא ליתא כדמוכח בפרק קמא דר"ה דף יח ע"ב דקאמר שאני ט"ב הואיל והוכפלו בו צרות ש"מ דב"ז בתמוז לא הוכפלו. עכ"ל.

(ד') הנה פשוט מאד ד"הובקעה העיר" ו"נחרשה העיר" הן זוג, תחילה וסוף.

הרי לכאורה א"ש למאד לומר דה' פורעניות הנ"ל ד"ז בתמוז והד' פורעניות הנ"ל דתשעה באב הן ד' זוגות, תחילה וסוף.

(ה') הנה לפ"ז היה א"ש למאד לומר ד"שרף אפוסטמוס את התורה" ו"נלכדה ביתר" הן זוג, תחילה וסוף, והדברים צ"ב.

הנה יש חילוק יסודי בין שאר הפורעניות ד"ז בתמוז ל"שרף אפוסטמוס את התורה", ד"בטל התמיד" ו"הובקעה העיר" ו"העמיד צלם בהיכל" כולם מישך שייכי לבית המקדש, וגם "נשתברו הלוחות" מישך שייכי לביטול המצב דהשראת השכינה בגלוי, אבל "שרף אפוסטמוס את התורה" הוא סוג צרה השייך אף בגלות ממש.

ועד"ז ממש יש חילוק יסודי בין שאר הפורעניות ותשעה באב ל"נלכדה ביתר", ד"חרב הבית בראשונה" ו"חרב הבית בשניה" ו"נחרשה העיר" כולם מישך שייכי לבית המקדש, וגם "נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ" מישך שייכי לביטול עיקר מקום השראת השכינה בגלוי, אבל "נלכדה ביתר" אירע בגלות, דאף דהני שבביתר היו בארץ ישראל, אבל כבר היה מצב דנחרב המזבח והבית וירושלים ומקום השראת השכינה, וכבר התחיל הגלות.

ו"ל דכבר מצד זה "שרף אפוסטמוס את התורה" ו"נלכדה ביתר" חשיב זוג, אבל עדיין צ"ב איך הו' תחילה וסוף.

והנה האי "שריפת התורה" על ידי אפוסטמוס אינה רק מקרה פרטי דשריפת התורה, אלא היא נוגעת לכל השריפות של התורה רח"ל. דעיינ בספר אפיקי מים ענייני ביהמ"ק עמ' שנה דאיתא וז"ל הנה באמת צ"ב שהרי עדים אנו לתופעות נוראות של שריפת ס"ת במשך כל הדורות רח"ל וא"כ מהו החורבן המיוחד בזה, אכן הדבר פשוט דשאני שריפת התורה שע"י אפוסטמוס שאין כאן מעשה שהיה בלבד אלא שאירע כאן חפצא של חורבן אשר רק מכאן ואילך נתאפשרה מאורע כזה דהנה כשנתבונן בדבר נשכיל שבאמת לא יתכן כלל לשורף ספר תורה שהרי ודאי שאין הספר תורה גליון המחזיק כתב התורה אלא דשכל כולו דבר ד' הוא וחלה עלה חפצא של קדושת ס"ת דומיא דלוחות הברית, רמב"ם ספ"ת פ"י ה"י, וא"כ פשיטא שלא יתכן שישלוט אש גשמי על החפצא של כה דברי כאש גופא וכי יעלה על הדעת ששייך לכלות דבר ד' ב"ה באש אתמהא, אלא ע"כ שאותו רשע החריב דרגת האש של "סיני" שבכל ספר תורה ואף שאין בידנו כ"א לוחות שניות מ"מ נשאר בהם עכ"פ הרושם של סיני במידה מסויימת ונתחדש בזה האפשרות לשורפו באש גשמית רח"ל ומאז נפתח פתח שכל הספרי תורה כולם בני

שריפה נינהו מאחר ותפיסת מעמד הר סיני אינה מאירה בהם בפועל עכ"פ, ואמנם כל הסיבה שניתנת להשרף אינו אלא משום שעיקר משכנו של התורה והשכינה הוא בלב החכמים וכמש"נ שעד כמה שנמצא בלב כאו"א כן במדה זו יש לנו ביהמ"ק ומה"ט נאמר לנבוכדנצר הרשע סנהדרין צו ע"ב עמא קטילא קטלת היכלא קליא קלית קימחא טחינא טחינת שהרי רק אחרי סילוק השכינה מלב מקבלי תורה מסיני הוא דשייך חורבן היכל דלמטה. עכ"ל. ויש להוסיף עדיין בשער הכוונות בדרושי תיקון חצות דאיתא וז"ל מיום שנחרב בהמ"ק ונשרפה התורה נמסרו סודותיה ורזיה לחיצונים וזה נקרא גלות התורה בעו"ה, עכ"ל, ועי' במ"ב בסי' תקפ"ס ט"ז דאיתא וז"ל איתא בכתבים שראוי לכל בר ישראל לבכות על שריפת התורה שמכח זה נמסרה התורה לקליפות המקום יחזירנה לנו ב"ב, עכ"ל, וכיון ש"שריפת התורה" גרמה ל"גלות התורה" א"כ נראה פשוט דאינה רק מקרה פרטי דשריפת התורה.

והנה לפ"ז נמצא דהזוג והתחילה וסוף לא דוקא הוי המקרה הפרטי דשרף אפוסטמוס את התורה ונלכדה ביתר, אלא הוי הצרה הכללית דשריפת התורה ונלכדה ביתר. (והנה לפ"ז אף אם המעשה הפרטי דשרף אפוסטמוס את התורה אירע בימי הבית עדיין יכול להיות תחילה וסוף עם "נלכדה ביתר").

והנה ב"נלכדה ביתר" נתעמק הרבה צרת הגלות, דעד ביתר הו"א דאה"נ נחרב הבית וירושלים ונתפזרנו בד' כנפות הארץ, אבל בתוך האי גלות, אפשר ששייך שיהא איזה סוג קיבוץ יהודי עם בתי כנסיות ובתי מדרשות, והפעם הראשון שזה אירע היה בביתר, וגם זה נחרב, והדבר חזר על עצמו הרבה פעמים במשך שנות הגלות ר"ל, ואב לכולם ביתר. ועיינ ברמב"ם בהל' תעניות פ"ה ה"ג דאיתא וז"ל ותשעה באב וחמשה דברים אירעו בו נגזר על ישראל

במדבר שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשנייה ונלכדה עיר גדולה וביתר שמה והיו בה אלפים ורובבות מישראל והיה להם מלך גדול ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח ונפל ביד גוים ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש ובו ביום המוכן לפורענות חרש טורנוסורפוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו לקיים (ירמיהו כ"ו) ציון שדה תחרש. עכ"ל. ועי' ברמב"ם בהל' מלכים פ"א ה"ג דאיתא וז"ל ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו אין הדבר כך שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח עד שנהרג בעונות. עכ"ל. וי"ל דהו"א דבהאי פעם ראשון שהיה כזה קיבוץ בגלות דהמלך המשיח כבר בא, קמ"ל שגם זה נחרב. ועיינ בירושלמי תענית פ"ד ה"ה דאיתא ר' עקיבא כד הוה חמי בר כוזבה הוה אמר דין הוא מלכא משיחא א"ל ר' יוחנן בן תורתא עקיבא יעלו עשבים בלחייך ועדיין בן דוד לא יבא.

והנה כשאין בית המקדש ואין ירושלים מהו מהות הקיבוץ יהודי, והרי פשיטא ד"סביב למשכן יחנו", ואין יש משכן כשאין ביהמ"ק. ופשוט ד"ל מה שהורנו רז"ל דאין לנו שיעור רק התורה זאת, שכשאין ביהמ"ק כל החפצא של השראת השכינה הוא בתורה.

וא"כ פשוט מאד ד"שרף אפוסטמוס את התורה" הוא ממש תחילת הפורענות ד"נלכדה ביתר", שכשאין ביהמ"ק, בע"כ דהקיבוץ הוא סביב לתורה, והו"א שכוה קיבוץ לית לגויים שליטה עליה, דאינם יכולים לשלוט על התורה, קמ"ל דשרף אפוסטמוס את התורה, ושולטים גם על התורה ר"ל, ועי"ז יכולים להחריב גם ביתר וגם שאר המקומות שהחריבו בשנות הגלות.

החמשה דברים שמבקשים עליהם רחמים בברכת המזון כנגד החמשה דברים הנ"ל

ואלו הן ארון וכפורת וכתובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים, הרי מפורש דאף במקום דכתיב דבית שני היה חסר עדיין היה מקום ש"אכבד". וע"פ הנ"ל י"ל ד"על מלכות בית דוד משיחך" הוא כנגד "נלכדה ביתר". ו"על הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו" הוא כנגד "חרב הבית בראשונה", שהיתה בית בבחינה שלימה ועדיין לא חזר אלינו.

כנגד "נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ". ו"על ירושלים עירך" הוא כנגד "נחרשה העיר". ו"על ציון משכן כבודך" הוא כנגד "חרב הבית בשניה", דאף דבית שני לא היה בית בבחינה שלימה, עדיין היה מקום כבוד ד', ועיינ במס' יומא דף כא ע"ב דאיתא אמר רב שמואל בר אינאי מאי דכתיב וארצה בו ואכבד וקרינן ואכבדה מאי שנא דמחוסר ה"א אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני

הנה בברכת המזון אנו אומרים "רחם ד' אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו". הרי דמבקשים רחמים על בדיוק ה' דברים.

והעירוני דפשוט ד"ל דהיינו כנגד החמשה דברים שנחרבו בתשעה באב. וי"ל ד"על ישראל עמך" הוא

אות לחופות
 עימוד שחורף טקסט ליצירה
 oti74041@gmail.com | 05276-74041

הפצה מרומים וחיפון ספרים
י. בלוי
 עד הבית

החלוקה הגדולה של ספרי המחבר

בתי כנסת, בתי מדרש, כוללים וישיבות, ואוצר הספרים
זכאים לקבל ספרים בחינם, וללא עלות משלוח
 המלאי מוגבל! הזריז נשכר!

לפרטים ניתן לפנות למוקד ההזמנות של י. בלוי
 bloy.co.il • 054-856-40-33 • bloyseforim@gmail.com
 כמו"כ ניתן לרכוש את הספרים בתשלום סמלי

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
 או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)
 או בפקס: 1532-5326259
 לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל